MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO'NALISHLARI VA ULARGA MISOLLAR

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

To‘rtko‘l fakulteti katta o‘qituvchisi

Turdiyeva Yoqutjon Xayitbayevna

Soliq va soliqqa tortish yo‘nalishi

3-kurs bakalavriyat talabasi

Matkarimov Karimboy Baxodir o‘g‘li

Annotatsiya: Ushbu maqolada moliyaviy texnologiyalar (FinTech)ning mazmuni, ularning asosiy yo‘nalishlari hamda zamonaviy iqtisodiyotdagi o‘rni tahlil qilinadi. Xususan, raqamli to‘lov tizimlari, mobil banking, blokcheyn texnologiyasi, sun’iy intellekt va kraudfanding kabi yo‘nalishlar batafsil yoritilgan. Shuningdek, FinTech’ning iqtisodiy samaradorligi, moliyaviy xizmatlar sifatini oshirishdagi roli va amaliyotdagi qo‘llanilishiga oid misollar keltirilgan. Tadqiqot natijasida moliyaviy texnologiyalar iqtisodiyotni raqamlashtirishda muhim omil ekanligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: FinTech, raqamli to‘lovlar, mobil banking, blokcheyn, sun’iy intellekt, kraudfanding, innovatsiya.

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность финансовых технологий (FinTech), их основные направления и роль в современной экономике. Особое внимание уделено таким направлениям, как цифровые платежные системы, мобильный банкинг, технология блокчейн, искусственный интеллект и краудфандинг. Также приведены практические примеры применения финансовых технологий и проанализирована их эффективность в повышении качества финансовых услуг. В результате исследования обосновано, что FinTech является важным фактором цифровизации экономики.

Ключевые слова: FinTech, цифровые платежи, мобильный банкинг, блокчейн, искусственный интеллект, краудфандинг, инновации.

Annotation: This article examines the essence of financial technologies (FinTech), their main directions, and their role in the modern economy. Particular attention is paid to areas such as digital payment systems, mobile banking, blockchain technology, artificial intelligence, and crowdfunding. The article also provides practical examples of FinTech applications and analyzes their effectiveness in improving the quality of financial services. The study concludes that FinTech is an important factor in the digitalization of the economy.

Keywords: FinTech, digital payments, mobile banking, blockchain, artificial intelligence, crowdfunding, innovation.

Kirish: Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi barcha sohalarda, xususan moliya tizimida chuqur o‘zgarishlarga olib kelmoqda. So‘nggi yillarda moliyaviy xizmatlar ko‘rsatish jarayonida raqamli texnologiyalardan keng foydalanish natijasida yangi yo‘nalish — moliyaviy texnologiyalar (FinTech) shakllandi va jadal rivojlanmoqda. Ushbu jarayon bank xizmatlarini modernizatsiya qilish, to‘lov tizimlarini takomillashtirish hamda mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Bugungi kunda FinTech moliya bozorining ajralmas qismiga aylanib, an’anaviy bank tizimlariga nisbatan muqobil va samarali yechimlarni taqdim etmoqda. Raqamli texnologiyalar asosida ishlab chiqilgan mobil banking, internet banking, elektron to‘lov tizimlari, blokcheyn va sun’iy intellekt kabi vositalar moliyaviy xizmatlarning tezkorligini, qulayligini va shaffofligini ta’minlamoqda. Natijada, aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasi oshib, moliyaviy inklyuziya kengaymoqda.

Shu bilan birga, moliyaviy texnologiyalar nafaqat xizmatlar sifatini yaxshilaydi, balki iqtisodiy samaradorlikni ham oshiradi. Tranzaksiya xarajatlari kamayadi, operatsiyalarni amalga oshirish vaqti qisqaradi, inson omiliga bog‘liq xatoliklar kamayadi. Bu esa korxonalar va moliya institutlari faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun FinTech yechimlari moliyaviy resurslarga kirishni osonlashtiradi.

Asosiy qisim; Moliyaviy texnologiyalar (FinTech) so‘nggi yillarda jahon iqtisodiyotida eng tez rivojlanayotgan sohalardan biriga aylandi. Raqamli transformatsiya jarayonlari natijasida moliyaviy xizmatlar bozori tubdan o‘zgarib, yangi innovatsion yechimlar paydo bo‘lmoqda. Turli xalqaro tadqiqotlarga ko‘ra, global FinTech bozori hajmi 2023-yilda 200 milliard AQSh dollaridan oshgan bo‘lib, 2030-yilga borib bu ko‘rsatkich bir necha baravar ortishi prognoz qilinmoqda. Bu esa mazkur sohaning yuqori sur’atlarda rivojlanayotganini ko‘rsatadi.

FinTech’ning asosiy yo‘nalishlaridan biri — raqamli to‘lov tizimlaridir. Hozirgi kunda dunyo bo‘yicha milliardlab tranzaksiyalar aynan elektron shaklda amalga oshirilmoqda. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 2024-yilda global raqamli to‘lovlar hajmi 9 trillion AQSh dollaridan oshgan. Bu esa naqd pulsiz iqtisodiyot ulushining sezilarli darajada ortib borayotganini anglatadi. Ayniqsa, mobil to‘lov ilovalari orqali amalga oshirilayotgan operatsiyalar soni yil sayin ortib bormoqda.

Yana bir muhim yo‘nalish — mobil va internet banking xizmatlaridir. Bugungi kunda ko‘plab bank mijozlari o‘z operatsiyalarini masofadan turib amalga oshirmoqda. Tadqiqotlarga ko‘ra, rivojlangan mamlakatlarda bank mijozlarining qariyb 70–80 foizi mobil banking xizmatlaridan foydalanadi. Bu esa bank filiallariga bo‘lgan ehtiyojni kamaytirib, xizmat ko‘rsatish xarajatlarini qisqartiradi.

Blokcheyn texnologiyasi ham FinTech rivojida muhim o‘rin tutadi. Ushbu texnologiya yordamida tranzaksiyalar xavfsiz va shaffof tarzda amalga oshiriladi. Masalan, kriptovalyutalar bozori umumiy kapitalizatsiyasi ayrim davrlarda 1 trillion AQSh dollaridan oshgan. Bu esa blokcheyn asosidagi moliyaviy instrumentlarga bo‘lgan qiziqish yuqoriligini ko‘rsatadi. Shuningdek, sun’iy intellekt va Big Data texnologiyalari moliyaviy tahlil va risklarni boshqarishda keng qo‘llanilmoqda. Banklar mijozlarning kreditga layoqatini baholashda, firibgarlik holatlarini aniqlashda hamda individual xizmatlar taklif qilishda ushbu texnologiyalardan foydalanmoqda. Natijada qaror qabul qilish jarayoni tezlashib, xatoliklar kamaymoqda.

Biroq, FinTech'ning jadal rivojlanishi bilan bir qatorda ayrim muammolar ham yuzaga kelmoqda. Xususan, kiberxavfsizlik masalalari, ma'lumotlarni himoya qilish, huquqiy tartibga solishning yetarli darajada shakllanmaganligi hamda texnologik risklar dolzarb bo'lib qolmoqda. Shu sababli ushbu sohani chuqur o'rganish va samarali boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, moliyaviy texnologiyalar iqtisodiyotning turli sohalarida samaradorlikni oshirib, moliyaviy xizmatlarning sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qilmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi moliyaviy texnologiyalarning asosiy yo'nalishlarini o'rganish, ularning iqtisodiyotdagi o'rnini tahlil qilish hamda amaliy misollar asosida ularning samaradorligini yoritishdan iborat.

Tahlil va natijalar: Moliyaviy texnologiyalarni (FinTech) tahlil qilish natijasida shuni ko'rish mumkinki, ushbu soha zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim innovatsion yo'nalishlaridan biriga aylangan. FinTech xizmatlarining kengayishi moliyaviy operatsiyalarni soddalashtirib, ularning tezligi va samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Xususan, raqamli to'lov tizimlari va mobil banking xizmatlarining rivojlanishi an'anaviy bank operatsiyalariga bo'lgan ehtiyojni kamaytirmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda elektron to'lovlar ulushi jahon miqyosida keskin oshgan. Masalan, ko'plab rivojlangan davlatlarda naqd pulsiz operatsiyalar umumiy tranzaksiyalarning 80–90 foizini tashkil etmoqda. Bu esa iqtisodiyotning raqamli modelga o'tayotganini tasdiqlaydi. Shuningdek, O'zbekiston sharoitida ham mobil to'lov tizimlaridan foydalanish darajasi yildan-yilga ortib bormoqda, bu esa FinTech'ning mahalliy bozorda ham tez rivojlanayotganini ko'rsatadi. Blokcheyn texnologiyasi tahlili shuni ko'rsatadiki, u moliyaviy operatsiyalarda shaffoflik va xavfsizlikni oshiradi. Ayniqsa, kriptovalyuta bozori rivojlanishi ushbu texnologiyaning global iqtisodiyotdagi o'rnini yanada mustahkamladi. Sun'iy intellekt asosidagi tizimlar esa bank va moliya tashkilotlariga mijoz xatti-harakatlarini chuqur tahlil qilish, risklarni aniqlash va firibgarlikni oldini olish imkonini bermoqda.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, FinTech xizmatlarining joriy etilishi quyidagi ijobiy samaralarni beradi: tranzaksiya xarajatlari kamayadi, xizmat ko‘rsatish tezligi oshadi, mijozlar uchun qulayliklar kengayadi va moliyaviy inklyuziya darajasi ortadi. Shu bilan birga, kiberxavfsizlik va ma’lumotlarni himoya qilish masalalari dolzarbligicha qolmoqda. Umuman olganda, tahlillar FinTech iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasida asosiy harakatlantiruvchi kuch ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, moliyaviy texnologiyalar (FinTech) zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim va tez rivojlanayotgan yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ularning joriy etilishi moliyaviy xizmatlar tizimini tubdan o‘zgartirib, an’anaviy bank xizmatlarini raqamli shaklga o‘tkazishga xizmat qilmoqda. Raqamli to‘lov tizimlari, mobil banking, blokcheyn texnologiyasi, sun’iy intellekt va kraudfanding kabi yo‘nalishlar moliya sohasida yangi imkoniyatlarni yaratib, xizmatlar sifatini sezilarli darajada oshirmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, FinTech iqtisodiyotda samaradorlikni oshirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va moliyaviy operatsiyalarni tezlashtirishda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, u moliyaviy inklyuziyani kengaytirib, aholining keng qatlamlariga zamonaviy moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkonini bermoqda.

Biroq, FinTech rivojlanishi bilan bir qatorda kiberxavfsizlik, ma’lumotlarni himoya qilish va huquqiy tartibga solish kabi muammolar ham dolzarbligicha qolmoqda. Shu sababli ushbu sohani yanada rivojlantirish uchun davlat, moliyaviy institutlar va texnologik kompaniyalar o‘rtasida hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. World Bank. *Global Financial Development Report 2023: Financial Inclusion and FinTech*. Washington, D.C.
2. International Monetary Fund (IMF). *FinTech and the Future of Finance*. Washington, D.C., 2022.

3. BIS (Bank for International Settlements). *Annual Economic Report: Digital Innovation in Finance*, 2023.
4. Arner, D. W., Barberis, J., & Buckley, R. P. *The Evolution of FinTech: A New Post-Crisis Paradigm*. University of Hong Kong, 2016.
5. OECD. *Digital Financial Services and Financial Inclusion*, Paris, 2021.
6. Murodov A., Iqtisodiyotda raqamli texnologiyalar. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022.
7. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti — www.cbu.uz
8. Statista Database — www.statista.com (FinTech market statistics)